

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др АЛЕКСАНДРА ЦОЛИЋ ЈОВАНОВИЋ, секретар, др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др САЊА БОШКОВИЋ ДАНОЈЛИЋ, др СЛОБОДАН ВЛАДУШИЋ,
др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН, др МАРИЈА КЛЕУТ,
др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО, др ЖАНА ЛЕВШИНА,
др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ДЕЈВИД НОРИС, др ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ,
др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ,
др ВИДА ЦОНСОН ТАРАНОВСКИ, др САША ШМУЉА

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ, дописни члан САНУ

КЊИГА СЕДАМДЕСЕТ ДРУГА (2024), СВЕСКА 2

МАТИЦА СРПСКА

САДРЖАЈ

Студије и чланци

Др Миодраг Лома, <i>Тумачење Хелдерлинове химне На извору Дунава (II)</i>	339
Др Александра Попин, др Виолета Јањатовић, <i>Да ли реч њо себи има моћ (Хасанаџиница и Герџириџа љоворе)</i>	361
Др Радмило Маројевић, <i>Њејошев сѣих „ОТВРА[Ј] ЈОЈ КЊИГЕ НА ПРОРОКЕ,“ [ГВ 836] с морфолошкој и семантичкој сѣановишѣа</i>	375
Др Анжела Прохорова, <i>Ирационално и сѣихијско у сѣваралашѣву Марине Цвејѣјеве (анализа елеменашѣа мѣшѣа и ѣралошѣкој мишѣења на ѣримѣру ѣојединиш мѣшѣафора)</i>	391
Др Младен Јаковљевић, <i>Огрази чудовишѣној у ѣозном вишѣјоријанском роману: Цекил и Хајд, Слика Доријана Греја и Дракула</i>	401
Др Марија Слобода, <i>Трајом Змајевих ѣесничкиш ѣочѣшѣака: забуне и ошѣкришѣа – ѣрилој досадашѣној реконсѣјрукцијѣ</i>	419
Др Милена Владић Јованов, <i>Дисѣјошѣјска слика цивилизацијѣ и дивљашѣшѣва у ѣоезијѣ Т. С. Елишѣа у деконсѣјрукционисѣшѣичком ѣрисѣшѣују</i>	431
Др Горан Корунѣвић, <i>Ешѣика романа Повратак Филипа Латинѣвишѣа Мирослава Крлеже</i>	447
Др Драган Бошѣковић, <i>Бој ѣоезијѣ Десанке Максимѣвић</i>	469
Др Драгана Бѣдов, <i>Скривѣна ишѣра с Бојом – шѣшѣа крије „ново рухо“ сѣшѣарѣ Вучѣвој дѣла</i>	489
Др Гордана Вулѣвић, др Жанѣта Ђукић Пѣришић, Сошѣа Јаничић, <i>Мухсин-ѣфендија и Никола: ѣсиходинамика ласѣања и Лаканѣв ѣојам објѣкшѣа мало а</i>	503
Мср Драгана Јованѣвић, <i>О ѣшѣисѣшѣенцијалном немиру у ѣрози Мѣмчила Миланѣѣа</i>	517

Др Михајло Пантић, <i>Историја, култура, стварност и имажинација: карактеристике српске књижевности после пада Берлинског зида</i> (II)	535
Др Софија Матић, <i>Без осећања за њемерно и вечно: од неприродног ка немоћном у Колубарској трилогији Радована Белој Марковића</i>	549
Др Марко Аврамовић, <i>Романи Драгана Великића: од „младе српске прозе“ до књижевности сећања</i>	567
Др Немања Каровић, <i>Епична женска фигура, јунокрвна лирска јунакиња или име без бића: ко је Вера Павладољска?</i>	589
Др Владан П. Бартула, др Миљан Б. Попић, <i>Жарко Видовић: професор, мислилац и сведок епохе</i>	609

Испрживања

Ђорђе Перић, <i>Женске подручнице о моди, рејка врста наше усменој истиница и подручиви стихови међанкама неких места као посебна врста именица у фонду неистражених и заборављених српских речи</i>	625
--	-----

Прикази

Мр Растко Лончар, <i>О нашем изузетном романичарском истнику</i>	649
Мр Јелена Филиповић, <i>Модерна и инспиративна јумачења Лазе Костића</i>	652
Мр Владимир Папић, <i>Изван граница моћности – на подручјима фантастике</i>	655
Мр Милица Софинкић, <i>Од услађеног до инвентивног: расипљивање сонета у модерној и савременој српској поезији</i>	658
Др Бранко Вранеш, <i>На Џојсовом трају</i>	660
Др Ана Козић, <i>Лейога пријаведне прозе Милице Јанковић</i>	662
Др Драган Хамовић, <i>Бици и њеваји</i>	665
Др Часлав Николић, <i>Мотив средњоевропске и јужноевропске културе</i>	668
Др Милица Ђуковић, <i>Триптих о савременој српској прози</i>	672
Мр Сања Перић, <i>Изазови завештани и борба за идентитет</i>	676
Др Луна Градишћак, <i>Триптих или лајиница? Није свеједно – о књизи Синице Стефановића</i>	681
Мр Александра Шекеровић, <i>Ка свеобухватном поимању збирних именица</i>	686

Упутство за припрему рукописа за штампу	693
---	-----

Contents	699
--------------------	-----

романа *Уликс*. У раду *Како савремена српска и светска књижевност чийају Џојса данас* Мина Ђурић осмишљава методолошки оквир за проучавање бројних одјека Џојсовог стваралаштва у савременој српској и светској књижевности, с посебним освртом на роман *Уликс*. Читав низ савремених српских и светских писаца, који укључује добитнике Нобелове награде, баштинио је Џојсове и џојсовске књижевне поступке, тематику, урбане пејсаже, идентитетске дилеме и културолошке претпоставке. Подједнако је занимљиво питање различитих књижевнокритичких и трансдисциплинарних приступа Џојсовом опусу у 21. веку, које ауторка разматра заједно са примерима из књижевности, у настојању да оцрта „џојсовске границе миленијума” (стр. 111) и укаже на домете „џојсовске парадигме и у деценијама које у српској и светској књижевности следе” (стр. 121).

Уколико се српска књижевност 20. и 21. века може похвалити благовременим разумевањем и стваралачком рецепцијом Џојсовог утицаја, учесницима и приређивачу зборника *Трајовима Уликса: одјеци стваралаштва Џејмса Џојса у српској књижевности* треба одати признање на оригиналним прилозима и добро осмишљеној целини, која не представља пуки збир појединачних истраживања, него резултује новом синтезом знања. У питању је целина отвореног типа, која позива и обавезује будуће проучаваоце да се упусте у херменеутичку пустоловину, пратећи великог писца, који се сигурним кораком, заједно са чувеним јунаком *Уликса*, запутио у српску и светску књижевност 21. века.

Др Бранко Вранеш

Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
brankovranes@gmail.com

UDC 821.163.41.09-3.09 Janković M.(049.32)

ЛЕПОТА ПРИПОВЕДНЕ ПРОЗЕ МИЛИЦЕ ЈАНКОВИЋ

(Јанковић, Милица. *Једна мојућа аутобиографија*. Прир. Славица Гароња Радованац. Београд: Београдско читалиште; Нови Сад: Прометеј, 2022)

Изучавање књижевног стваралаштва Милице Јанковић, које је Славица Гароња Радованац спроводила током свог плодног књижевнонаучног рада и кроз студије о овој пожаревачкој списатељици и кроз раније приређивање њене приповедне прозе у оквиру збирке *Врђи шајни: српске женске приповешке до 1950. године*, резултирало је најновијом књигом изабраних приповедака Милице Јанковић: *Једна мојућа аутобиографија*.¹ Ова књига (у издању Београдског читалишта и новосадске куће Прометеј) појавила се 2022. године, 83 године након смрти Милице

¹ Књижевнонаучни и приређивачки рад Славице Гароње на приповедној прози Милице Јанковић и њено залагање за (пре)вредновање Миличиног књижевноуметничког стваралаштва тема је нашег рада *Обликовање књижевне историје Милице Јанковић* објављеног у зборнику радова *Научни и књижевни доприноси Славице Гароње Радованац* у издању Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу 2023. године.

Јанковић и њен циљ је превасходно да представи лепоту, величину и сјај уметничких домета Миличине приповедне прозе. Иако њен приповедни опус обимом превазилази њене романае, Славица Гароња истиче да се читалачка рецепција Милице Јанковић превасходно сводила на њена романескна остварења (*Пре среће*, *Плава Ђосиођа*, *Муџина и крвава*). Широј читалачкој публици недовољно је познато да је Милица Јанковић, осим романа, објавила и осам збирки приповедака: *Исјовесји* (1913), *Незнани јунаци* (1919), *Чекање* (1920), *Смрт и животи* (1922), *Плави, добродружни вали* (1929), *Међу зидовима* (1932), *Пућем* (1932), *Људи из скамије* (1937). Правећи избор управо из ауторкине приповедне прозе, Славица Гароња враћа значајно дело Милице Јанковић у видокруг књижевних историчара и критичара, и (што је можда важније) омогућава доступност већег дела Миличиног приповедног опуса широком кругу читаоца.

Књига се састоји из неколико целина. На почетку налази се предговор *Приповедни ојус Милице Јанковић или једна мојућа аутобиографија*. У овој темељној научној студији Славица Гароња указује на све значајне одлике Миличиног приповедачког поступка, присуство аутобиографских елемената, ослањање на традицију српске реалистичке приповетке, издваја поетичке константе Миличиног књижевног стваралаштва, сагледава њен однос са савременицима (Јованом Скерлићем, Јељеном Скерлић Ћоровић, Миленом Павловић Барили, Исидором Секулић, сликарем Миодрагом Петровићем итд.), а прати се и рецепција Миличиних књижевних остварења од тренутка њеног појављивања на српској књижевној сцени (позитивна Скерлићева оцена) све до савремених истраживања (радови Малише Станојевића, зборник радова *Нова реалност из сојстивене собе: књижевно стваралаштво Милице Јанковић* итд.). Централни део садржи избор Миличиних приповедака, а на крају се поред Хронологије живота и рада налази и изузетно значајан прилог из албума фотографија и преписке Милице Јанковић (заоставштина Оливере Јурковић Младеновић), што је све материјал који се први пут објављује.

Будући да Миличина приповедна проза обилује темама и мотивима из ауторкиног живота, као композиционо начело књиге искоришћени су аутобиографски елементи. Тако се у првом делу налазе приповетке које тематизују детињство, међу којима се великом уметничком вредношћу издваја прва приповетка, *Мој ојшак*. У овој приповеци одсутност оца из ауторкиног живота наша је свој одјек и у њеној литератури, међутим, упркос сени очевог одсуства у овој приповеци описује се блиставо и срећно детињство проведено у Великом Градишту, при чему посебно издвајамо опис купања у реци:

„Дивна је ствар купање у реци, у слободној реци, а нарочито под воденицом, и у пријатном друштву. Вода иде као нешто живо поред тебе, гура те, води, и теби се чини да кроз тебе пролази та свежина и осећаш неко бескрајно задовољство што се тако некако сједињујеш с том лепом стихијом. Гњураш се, пливаш, или просто стојиш и осећаш како вода мили, мили, поред тебе, око тебе и милује те“ (Јанковић 2022: 47).

Приповетка је богата и веома успелим портретима укућана, браће и сестара са којима је Милица одрасла, при чему је неретко присутна носталгично-сентиментална нота услед ретроспективног приповедања. Једна од карактеристичних одлика приповедне прозе Милице Јанковић јесте управо интиман и меланхолични тон који је неретко присутан чак и када се пише о срећним догађајима или успоменама, а најуспелије њене приповетке јесу управо оне које црпе теме и мотиве из непосредног живота.

Наредна целина садржи приповетке које тематизују одрастање, школовање, живот у Београду, прва пријатељства, расправе, прве животне лекције, социјалне теме са низом антологијских остварења попут *Својан Стивих/ Газда* или *Оштринути*

листџови из дневника једне девојке. Наставља се у наредном делу са љубавним приповеткама (којих нема много) и са приповеткама у којима се описује сликарски или учитељски позив. Међу љубавним приповеткама посебно се издваја *Калуђер из Русије* који је по свему судећи произашао из стварног Миличиног дописивања и једне платонске љубави. Сама приповетка обилује низом филозофских тема о којима су млади руски калуђер и јунакиња приповетке расправљали, при чему до изражаја долазе Миличини атеистички и нихилистички ставови, али и обострана љубав и задивљеност према уметности и сакралном у уметности:

„Не умем да вам објасним шта осећа и колико трепти која ‘уметничка’ душа пред лепом црквеном песмом. Она ми као вама руско црквено сликарство не личи ни на какву другу песму у целој свету. У њој је спојена историја и музика људске душе, нешто преисконско и нешто садашње што је увек живело и што ће живети у људским бићима, неко отимање од земаљског живота и тежња ка небеском, вапај немоћи и незнања човековог ка свемоћи и знању, да, ‘полет човечије душе ка идеалу’ – то је црквена песма. Знам руске мелодије и могу замислити ваше хорова. Пристајем свакога дана да долазим у ваше цркве, али да то зовем узвишени концерт, а не богослужење“ (Јанковић 2022: 219).

Управо се ова приповетка може тумачити у компаративном кључу са романом *Бакон Бојородичине цркве* Исидоре Секулић (на шта је указано у предговору књиге), међутим док је у Исидорином роману присутна изразита еротска тензија, па и оствареност, код Милице Јанковић до краја се ради о платонском односу будући да није дошло чак ни до сусрета између јунака. Поводом ове приповетке Славица Гароња истиче да након ње, нема пуно љубавних прича у Миличином приповедном опусу: „То је, може бити, лабудова љубавна проза Милице Јанковић – њен обрачун са надама и сновима те врсте (када је већ и она постала болесник) – јер условно, љубавних тема – чак ни њихових наговештаја касније нема (или их има тек у минималној мери) у њеним потоњим приповеткама“ (Гароња Радованац 2022: 23).

У наредном делу сакупљене су ратне приче од којих многе представљају изразито успела и уметнички вредна остварења. У њима се указује на све страхоте рата на приповедачки ефектан начин – кроз смењивање тонова (интимни, колективни, приватни и јавни) и кроз смењивање приповедачке позиције (приповедање у првом или у трећем лицу), као и кроз упечатљиве обрте и поређења. Једна од антологијских приповедака на коју се и у предговору указује јесте прича *Чарайе* у којој је на самом крају присутан обрт са извесном трагичном нотом – мајка сину доноси брижљиво исплетене чарапе у болницу, срећна што је жив и тамо сазнаје да су му обе ноге одсечене:

„У огромној соби пуној болесника бледа лица укочена и све очи жељне живота и пуне бола упрте у једну страну, само у два краја собе гуще се, загушујуће јецање, две жене које хоће да буду јаке као људи, а лепе мајкине чарапе непотребне и као постиђене ваљају се у прабини по поду“ (Јанковић 2022: 343).

У целини *Јадранске и париске слике* сакупљене су Миличине путописне приповетке. Велики део свог живота Милица је провела у путовањима (Дубровник, Јадран, Париз) у покушају да нађе лека својој болести, те у овим причама до изражаја долази њена љубав према мору, пливању. Многе од ових приповедака представљају упечатљиве и књижевно успеле портрете људи које је сусретала (приповетке попут *Катје Марћели*, *Њина Васиљевна* итд.). У овим приповеткама доминира плава боја која је иначе била значајна за целокупно Миличино стваралаштво што и приређивач истиче (плава боја присутна је у насловима њених дела: *Плава јосифџа* и *Плави добродушни вали* нпр.), а Милица најчешће и пише о плаветнилу реке или мора, или пак о плаветнилу неба у које ће бити дубоко загледана пред крај живота, када болест узнатређује.

У складу са тим, у последњој целини сакупљене су приповетке у којима се недвосмислено види одјек Миличине болести, углавном из њених каснијих збирки. Ове приче одликује висока стопа аутореференцијалности, интимни тон, фрагментарност исказа, напуштање наративности, краћа форма, доминантност импресије/ утиска или одређеног осећања. Славица Гароња у предговору истиче и да у овим причама доминирају глаголи кретања што је повезано са Миличином прикованошћу за постељу у последњим стадијумима болести:

„Десно од главе ми је прозор, лево зид моје собе. Зазидана сам унутра. И споља мој видик је зазидан. Друге су куће ипак ниже и остављају ми виша неба. Само небо горе – то је ширина, то је слобода, али је она тако далеко, тако високо.

Створена сам тако да не могу да завидим човеку. Али зато тици завидим с дивљењем и с добротом.

Волим њено крило кад лепрша у борби с простором и смешим му се кад мирно, као непокретно, победнички сече ваздух и лебди у висинама. О, тице, мале тачке над мојом тамницом, ви и не слутите колико сте ми помогле да подносим своју робију“ (Јанковић 2022: 461).

Са чврстом вером у живот, човека, добро и уметност упркос тешким животним околностима и судбини, Милица Јанковић завређује јединствено место у српској култури и књижевности.

Књига изабраних приповедака Милице Јанковић, *Једна мојућа аутобиографија* као резултат приређивачког рада Славице Гароње Радованац, представља изузетно значајно дело јер њоме приповедна проза незаслужено скрајнуте српске списатељице коначно постаје видљива и лако доступна ширим читалачким круговима, а пратећим студијама и прилозима Славица Гароња указује на лепоту Миличиног приповедног опуса и на њено истакнуто место у српској књижевној историји. У прикупљању, систематизовању и тумачењу приповедне прозе Милице Јанковић препознаје се и темељност, талентованост и пронициљивост приређивачког рада Славице Гароње Радованац.

Др Ана Д. Козић
Институт за књижевност и уметност, Београд
anakozi92@gmail.com

UDC 821.163.41-14.09 Тешић М.(049.32)

БИТИ И ПЕВАТИ

(Софија Матић, *Часно је биџи*. Поезија и поетика Милосава Тешића, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2023, 253 стр.)

Поезија Милосава Тешића ступила је на хоризонт српске књижевности у повољан час. И то у зрео час једног дефинисаног песника, који није журио са публикавањем раних радова. Зато је првенац *Кујиново* (1986) најпре привукао пажњу на ново име, а већ друга збирка, заправо књига од најмање две целовите збирке унутар себе, *Кључ од куће*, била је примљена као књижевни догађај. Сећам се, песме из те збирке, нарочито сонети продуженог трајања, претходно објављени нпр. у *Књижевној речи*, нису личили ни на шта што се тада у том листу могло прочитати. А жубор пробуђеног ритма пленио је читаоца помало утученог од поезије одбегле

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 2. св. LXXII књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 10. августа 2024. године.

Штампање је завршено октобра 2024.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs
e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:
Проф. др Драћан Сџанић
председник Матице српске

Стручни сарадник: *мср Милена Кулић*

Секретар Уредништва: *др Александра Цолић Јовановић*

Лектор и коректор: *др Маја Сџокин*

Технички уредник: *Вукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драћан Вишњекруна*

Тираж: 300

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm
Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138